

Risâle-i Nur'da Medeniyet ve Dayanışma

Musa Kazım YILMAZ

[Prof. Dr. Harran Üniversitesi, İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi]

Giriş

Yardımlaşma ve dayanışma kelimeleri, sosyal hayatın içinde yer alan temel prensiplerin birer yansımasından başka bir şey değildir. Diğer bir ifadeyle yardımlaşma ve dayanışma, sosyal hayatı düzenleyen iman esaslarının ortaya koyduğu hayatın temel unsurlarıdır. Kabul etmek gerekir ki, insan tabiatı itibariyle medeni ve sosyal bir varlık olduğu için bir lokmaya, bir hırkaya kanaat getirip tek başına yaşayamaz. Dolayısıyla hayatı kendisi gibi insanlarla paylaşmak zorundadır. İşte yardımlaşma ve dayanışma gibi kavramlar insanın sosyal hayatının zaruri bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Allah'a, peygamberlere ve peygamberlere gönderilen kitaplara, meleklere, ahret gününe ve iyilik ve kötülüğün Allah'tan olduğuna inanmak şeklindeki iman esasları, insanın manevi hayatı bakımından büyük öneme sahip oldukları gibi, maddi hayata bakan yönüyle de sosyal hayatı düzenleyici bir role sahiptirler. Bu açıdan denilebilir ki, sosyal hayatın devamı için gerekli olan yardımlaşma ve dayanışma, iman sayesinde toplumda vücut bulmaktadır. Dolayısıyla imanın sosyal hayatı düzenlemedeki etkisi inkâr edilemeyecek kadar büyüktür.

Bediüzzaman özetle, "Hayatımızın bekası iman ve sıdkın ve tesanüdün devamıyladır. Çünkü Küfrün mahiyeti yalandır. İmanın mahiyeti sıdktır. Bize lazım olan doğruluk, yalan söylememek, ihlâs, sadakat, sebat ve tesanüdtür" diyor.

Yani hem maddi hem de manevi hayatımızın devamı imana ve imanın temel şartı olan doğruluğa ve dayanışmaya bağlıdır. Eğer doğruluk olmazsa zaten imandan söz edilemez. Dayanışma ise, birlikteliğin devamı için gerekli olan

Batı medeniyetinin temelinde insan aklının ürünü olan felsefe vardır. İslam medeniyeti ise vahy-i rabbani olan Kur'an'a dayanmaktadır. Fakat bu özellikleri sıralarken Bediüzzaman'ın konuyu iki açıdan ele aldığını görmekteyiz. Birisi, İslam veya Batı uygarlığının kendine has özellikleri şeklinde, diğeri ise, bu uygarlıkları benimseyen bir insanın özellikleri şeklinde ele alır.

toplumsal hayatın temel unsurlarından biridir. Diğer taraftan Bediüzzaman, “Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık“ ayetini tefsir ederken özetle şöyle der:

“Bir askerın kendi takımıyla, bölüğüyle, taburuyula alakalı birer bağı, birer vazifesi olduğu gibi, herkesin sosyal hayat içinde müteselsil bağları ve vazifeleri vardır. Toplum karışık olsa, yani herkesin vazifesi belirsiz olsa, yani insanlar karmakarışık ve düzensiz yaşamaya başarlarsa Hücûrât ayetinde ifadesini bulan tanışma ve dayanışma olamaz.”

Buradan anlaşılıyor ki, toplum içinde yaşayan insan, bir taraftan iman esasları dairesinde hayatını tanzim ederken, diğer taraftan toplumda yaşayanlara karşı sorumlu olduğunu bilerek hareket etmek zorundadır. Bunun sonucunda insanlar birbirine yardım eden ve dayanışma içinde olan bir topluluk haline geleceklerdir.

İslam Medeniyeti ve Özellikleri

Medeniyet bir toplumun yaşama biçimidir. Bir insanın doğumundan ölünceye kadar öğrendiği, inandığı ve kısmen hayatına tatbik ettiği değerlerin tümüne medeniyet diyebiliriz. Bir insanın İslamî açıdan nasıl bir yaşama tarzı ve seviyesi içinde bulunması gerektiği hususu, İslam'ın medeniyet anlayışını ilgilendiren bir konudur. Bediüzzaman Risale-i Nur'da sık sık İslam ve Batı uygarlığını karşılaştırır, her bir uygarlığın ayrı ayrı özelliklerini zikreder. Ona göre Batı medeniyetinin temelinde insan aklının ürünü olan felsefe vardır. İslam medeniyeti ise vahy-i rabbani olan Kur'an'a dayanmaktadır. Fakat bu özellikleri sıralarken Bediüzzaman'ın konuyu iki açıdan ele aldığını görmekteyiz. Birisi, İslam veya Batı uygarlığının kendine has özellikleri şeklinde, diğeri ise, bu uygarlıkları benimseyen bir insanın özellikleri şeklinde ele alır.

Buna göre Batı medeniyetinin özellikleri şunlardır:

1) Batı uygarlığı toplumsal hayatta “gücü” bir temel dayanak noktası olarak kabul eder. Yani güç kimin elindeyse o haklı sayılır. Oysa gücün temel özelliği saldırmaktır. 2) Batı uygarlığının temel amacı menfaattir. Menfaat ise her insanın arzusuna kâfi gelmediğinden kavgaya sebep olur. 3) Batı uygarlığına göre hayatta egemen olan cidal (çatışma) prensibidir. Yani her canlı, mücadele ettiği ölçüde hayat sahnesinde kalabilir. Hâlbuki çatışma hayatın gerçeklerine aykırı olduğu gibi toplumsal barışın bozulmasına da en büyük sebeptir. 4) Batı uygarlığında toplumdaki grupları birbirine bağlayan yegâne bağ milliyet ve ırkçılıktır. Oysa ırkçılığın en temel özelliği başkasını yutmakla beslenmek olduğundan mütecaviz bir istidat taşır. 5) Bu uygarlığın toplumsal sonuçları ise insanın geçici olan heveslerini tatmin ve insanlığın ihtiyaçlarını arttırmak şeklinde kendini göstermektedir. Günümüzde ekonomik ve askerî bakımdan dünyaya hükmeden Batı güçlerinin dünya ile olan ilişkilerinde bu prensiplerin fiilen yaşadığını görmek mümkündür.

Bediüzzaman'a göre Batı medeniyetinin en çekici hizmeti ve gerçek amacı, insanların heva ve heveslerini ve nefsi arzularını tatmin etmek, bu konuda insanları cesaretlendirerek insanlığı melekiet (masum varlıklar) derecesinden kelbiyet (hayvanlık) derekesine indirmektir. Bu yüzdendir ki, bugünkü medeniyet insanların yüzde seksenini sıkıntılara, zahirde süslü fakat hakikatte

aldatıcı bir mutluluğa sürüklemiş, diğer kalan kısmını da ortada bırakmıştır. Oysa gerçek mutluluk, insanların tümünü ya da ekserisini kapsayan mutluluktur. Bediüzzaman ayrıca Batı medeniyeti için “medeniyet-i habise, mensuh ve merdut medeniyet, sefih, gaddar, mütemerrid ve vahşi” gibi ağır sıfatlar kullanır. Hatta 250 milyon insanın ölümüne yol açan 1. Dünya savaşının sonuçlarını değerlendirirken şu dramatik ifadeyi kullanır: “İlk çağların tüm vahşetlerini bu medeniyet bir defada kustu.” Hatta Bediüzzaman’a göre Avrupa medenilerinin ekserisi, eğer içi dışına çevrilse kurt, ayı, yılan, domuz ve maymun şeklinde görüneceklerdir.

Bediüzzaman’a göre, Roma ve Yunan kültürlerinin birleşmesinden doğan Batı uygarlığına karşı İslam dünyasının soğuk davranmasının ve bu medeniyeti kabul etmekte tereddüt göstermesinin dikkat çekici bir yönü vardır. Bediüzzaman özetle şöyle der: “Çünkü başkasına asla muhtaç olmamak ve müstakil olmak gibi vasıflara sahip olan İslam uygarlığının, Roma felsefesinden ortaya çıkmış bulunan bir uygarlıkla birleşmesi, asimile olması yahut ona tabi olması mümkün değildir.”

İslam medeniyetinin özellikleri ise şöyle sıralanmaktadır:

1) Kur’an medeniyeti sosyal hayatta güç yerine hakkı esas alır. Buna göre kim haklıysa o aynı zamanda çok güçlüdür. Üstelik hak ve adalet parçalayıcı değil birleştiricidir. 2) Kur’an medeniyetinin gayesi menfaat değil rıza-i ilahiye ve insanî fazileti elde etmektir. Fazilet ise, dayanışmaya vesile olur. 3) Hayatta “çatışma” ve “cidal” prensibi yerine yardımlaşmayı esas alır. Çünkü Kur’an’a göre kâinata egemen olan kanun yardımlaşma kanunudur. 4) Kur’an’a göre toplumdaki grupları bir araya getiren ve onları kaynaştıran yegâne bağ “dinî, vatanî ve meslekî” bağlardır. Allah’ın insanları milletlere ve kabilelere ayırması, sadece tanışma ve dayanışma içindir. 5) İslam medeniyetinin gayesi ve sonuçları insanın maddi ve süflî heveslerine sınır koymak ve insan ruhunu yüce duygularla donatmaktır

İnsanlığa rahmet olarak gönderilen Kur’an, sadece belli zümreler için değil, ekser insanlar için geçerli olan bir mutluluğu esas alır. Bediüzzaman’a göre İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasındaki farklar çok açıktır. Batı medeniyeti, medeniyet libasını giymiş korkunç bir vahşettir. Zahiri parlıyor, içi yakıyor. Dışı süslü, içi kokmuş; sureti me’nus, sireti makûs bir şeytandır.

İslam medeniyeti ise içi nur, zahiri rahmet; içi muhabbet, dışı uhuvvet; sureti muavenet, sireti şefkat, cazibedar bir melektir. Evet, mü’min olan kimse, iman ve tevhid iktizâsıyla, kâinata bir mehd-i uhuvvet nazarıyla baktığı gibi; bütün mahlûkatı, bilhassa insanları, bilhassa Müslümanları birbirine bağlayan ip de, ancak uhuvvettir.

Bugün Batı uygarlığının tüm dünyaya egemenliği ile gurur duyan Batılı düşünürler, bugünkü Batı uygarlığının tamamen Batı’nın bir eseri olduğunu iddia ederek kibir ve gururla İslam’a ve Müslümanlara meydan okumaktadırlar. Oysa bugünkü Batı uygarlığının güzellikleri, Kur’an’dan, İslam uygarlığından ve semavî dinlerden alınan güzelliklerdir. Medeniyetin bütün insanlık için müşterek bir değer olduğunu kabul eden Bediüzzaman şöyle der: “Ama kâfirlerin medeniyetinde görülen mehâsin ve yüksek terakkiyât-ı sanayi, bunlar tamamen medeniyet-i İslâmiyeden, Kur’an’ın irşâdâtından, edyân-ı semâviyeden in’ikâs ve ictibas edildiği, Lemeat ile Sünuhat eserlerimde istenildiği gibi izah ve ispat edilmiştir.”

İnsanlığa rahmet olarak gönderilen Kur’an, sadece belli zümreler için değil, ekser insanlar için geçerli olan bir mutluluğu esas alır. Bediüzzaman’a göre İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasındaki farklar çok açıktır. Batı medeniyeti, medeniyet libasını giymiş korkunç bir vahşettir. Zahiri parlıyor, içi yakıyor. Dışı süslü, içi kokmuş; sureti me’nus, sireti makûs bir şeytandır.

bir toplumda
yaşayan insanlara
ya imanın bir
sonucu olan güzel
ahlak hükmeder,
ya da ahlaksızlık
ve adaletsizlik
hükmeder. Eğer
iman, toplumdaki
düzenleyici
vasfını kaybederse
yerine hangi
kötü hasletlerin
topluma
hükmedeceği
açıktır. Bu kötü
hasletlerin
topluma hâkim
olması halinde
yardımlaşma
ve dayanışma
ruhunun
varlığından bile
söz edilemez.

Yardımlaşma Ve Dayanışmanın Temel Unsurları

Zaman zaman toplumlarda görülen huzursuzlukların sebebi, dayanışma ruhunun eksikliği olduğu gibi bu huzursuzlukları ortadan kaldıracak tek çare de, yardımlaşma ve dayanışma ruhunun geliştirilmesidir. Bu konuda hemen hemen bütün toplumbilimciler ittifak ederler. Toplumda yaşayan insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı temin eden en büyük etken hiç şüphesiz ki imandır. Bediüzzaman, insanların toplumsal yaşayışını bir fabrikanın çarklarına benzetmektedir. Talebelerine seslenirken özetle: “Sizler Rekâbetsiz, tahakkümsüz, gıptasız, hakiki bir dayanışma içerisinde ve faaliyetlerini umûmi maksada tevcih ederek çalışan bir fabrikanın çarkları gibi olmalısınız” der. Başka bir ifadeyle “Sizler ve bizler saadet-i ebediyeyi netice veren ve ümmet-i Muhammediyeyi (s.a.v) dünya ve âhirette selamet sahiline çıkaran bir sefîne-i Rabbâniyede çalışan hademeleriz. Bu yüzden ihlâsa, ittifâka ve dayanışmaya samîmiyetle muhtacı” diye talebelerini uyarır.

Bediüzzaman, İman esaslarından biri olan “ahirete iman” inancının toplumsal hayatta nasıl bir tesire sahip olduğunu izah ederken de şöyle der:

“Her bir şehir kendi ahalisine geniş bir hanedir. Eğer iman-ı âhîret o büyük aile efradında hükmetmezse, güzel ahlâkın esasları olan ihlâs, samimiyet, fazilet, hamiyet, fedakârlık, rıza-yı İlâhî, sevab-ı uhrevî yerine garaz, menfaat, sahtekârlık, hodgâmlık, tasannu, riya, rüşvet, aldatmak gibi haller meydan alır. Zâhiri âsâyiş ve insaniyet altında anarşistlik ve vahşet mânâları hükmeder; o hayat-ı şehriye zehirlenir. Çocuklar haylazlığa, gençler sarhoşluğa, kaviler zulme, ihtiyarlar ağlamaya başlarlar.”

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre bir toplumda yaşayan insanlara ya imanın bir sonucu olan güzel ahlak hükmeder, ya da ahlaksızlık ve adaletsizlik hükmeder. Eğer iman, toplumdaki düzenleyici vasfını kaybederse yerine hangi kötü hasletlerin topluma hükmedeceği açıktır. Bu kötü hasletlerin topluma hâkim olması halinde yardımlaşma ve dayanışma ruhunun varlığından bile söz edilemez. Bediüzzaman, konuya devamlı şöyle der:

“Buna kıyasen, memleket dahi bir hanedir ve vatan dahi bir millî ailenin hanesidir. Eğer iman-ı ahîret bu geniş hanelerde hükmetse, birden samimî hürmet ve ciddî merhamet ve rüşvetsiz muhabbet ve muavenet ve hilesiz hizmet ve muâseret ve riyasız ihsan ve fazilet ve enaniyetsiz büyüklük ve meziyet o hayatta inkişafa başlarlar. Çocuklara der: ‘Cennet var, haylazlığı bırak.’ Kur’an dersiyle temkin verir. Gençlere der: ‘Cehennem var, sarhoşluğu bırak.’ Aklı başlarına getirir. Zâlîme der: ‘Şiddetli azap var, tokat yiyeceksin.’ Adaletle başını eğdirir. İhtiyarlara der: ‘Senin elinden çıkmış bütün saadetlerinden çok yüksek ve daimî bir uhrevî saadet ve taze, baki bir gençlik seni bekliyorlar. Onları kazanmaya çalış.’ Ağlamasını gülmeye çevirir.”

Denilebilir ki, insanlar arasındaki ilişkiler sadece menfaat esasına bağlı olarak gelişmesi halinde sahtekârlık, riya, rüşvet ve adaletsizlik gibi kötü hasletlerin topluma egemen olması kaçınılmaz olur. Çünkü insan yaratılışı itibarıyla menfaatini önde tutan bir kişiliğe sahiptir. Menfaati vazgeçilmez bir değer kabul eden bir toplumda yaşayan insanların kötü alışkanlıklar kazanmaları önlenemez. Eğer sosyal hayat imanın kontrolündeki bir düzene tabi tutulursa, samimiyet, hürmet, merhamet, yardımlaşma ve dayanışma gibi güzel hasletler topluma egemen olacaktır.

Toplum hayatında yardımlaşma ve dayanışmayı tetikleyen temel unsurlardan birisi de imanla doğrudan alakalı olan zekâttır. Toplum hayatının ihtiyaç duyduğu yardımlaşma ruhunu, toplumsal hayatın huzur ve asayiş şartı olarak kabul eden Bediüzzaman, “Zekat İslam’ın köprüsüdür” mealindeki hadis-i şerifi şerh ederken şöyle der: “Müslümanların birbirine yardımları, ancak zekât köprüsü üzerinden geçmekle yapılır. Zira asıl yardım vasıtası zekâttır. İnsanların heyet-i içtimaiyesinde intizam ve asayiş temin eden köprü, zekâttır. Âlem-i beşerde hayat-ı içtimaiyenin hayatı, yardımlaşmadan doğar. İnsanların terakkiyatına engel olan isyanlardan, ihtilallerden ve ihtilâflardan meydana gelen felaketlerin tiryakı ve ilacı yardımlaşmadır.”

Çünkü ona göre, toplumdaki farklı sınıflar arasındaki derin uçurumu kapatan, yani sınıf farklarını en az seviyeye indiren ve sınıflar arasında yaklaşmayı temin eden tek unsur, zekât yoluyla yapılan yardımlaşmadır. Hatta Bediüzzaman insanlardaki yardımlaşma şuurunu, binalarda yer alan taşların durumuna benzeterek, insanların yardımlaşma ve dayanışma konusunda taşlar kadar olamadıklarını şöyle dile getirir:

“Hatta bir taş, taşılığıyla beraber, kubbeli binalarda ustanın elinden çıkar çıkmaz başını eğer, arkadaşıyla birleşmeye meyleder ki, sukut tehlikesinden kurtulsunlar. Maalesef, insanlar teavün sırrını idrak edememişler. Hiç olmazsa taşlar arasındaki yardım vaziyetinden ders alsınlar!”

Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Engellleyen Unsurlar

1) Zekâtın Engellenmesi ve Faizin Serbest Bırakılması

Yukarıda ifade edildiği gibi, Bediüzzaman’a göre; İslam medeniyeti hayata yönelik olarak düstur-u cidal yerine, yardımlaşma düsturunu esas alır. Denilebilir ki, tarih boyunca toplumları ifsat eden bütün ahlaksızlıkların ve hukuksuzlukların temelinde, yardımlaşmayı reddedip mücadeleyi esas alan bir anlayışın hâkim olmasıdır. Bu da iki şekilde kendini gösteriyor: Birisi “*Ben tok olayım da, başkası açlığından ölürse ölsün, bana ne!*”

İkincisi: “*Sen zahmetler içinde boğul ki, ben nimetler ve lezzetler içinde rahat edeyim.*” Âlem-i insaniyeti zelzelelere maruz bırakmakla yıkılmaya yaklaştıran birinci kelimeyi sildiren ancak zekâttır. Nev-i beşeri umumi felaketlere ve anarşiye sevk edip terakkiyatı ve asayiş mahveden ikinci kelimeyi kökünden kesip atan, hurmet-i ribadır; faizin yasaklanmasıdır.

Bilindiği gibi, toplum hayatını koruyan intizamın en büyük şartı, insanların sınıfları arasında boşluk kalmamasıdır. Havas kısmı avamdan, zengin kısmı fukaradan hatt-ı muvasalayı kesecek derecede uzaklaşmamaları gerekir. Sınıflar arasındaki irtibatı temin eden zekât ve yardımlaşmadır.

Hâlbuki günümüz dünyası vücub-u zekât ile hurmet-i ribaya riayet etmediğinden, sınıflar arası mesafe gittikçe gerginleşmiş, aralarındaki irtibat kesilmiş, sila-i rahim kalmamıştır. Bu yüzdendir ki, aşağı tabakadan yukarı tabakaya hürmet, itaat, muhabbet yerine ihtilal sedaları, haset bağrırtıları, kin ve nefret vaveylaları yükseliyor. Aynı şekilde, yüksek tabakadan aşağı tabakaya merhamet, ihsan, taltif yerine zulüm ateşleri, tahakkümler, şimşek gibi tahkirler yağıyor. Maalesef, yüksek sınıflardaki meziyetler tevazu ve şefkate sebep iken, tekebbür ve gurura yol açıyor. Fakirler tabakasındaki acizlik ve fakirlik, ihsan

Bediüzzaman’a göre; İslam medeniyeti hayata yönelik olarak düstur-u cidal yerine, yardımlaşma düsturunu esas alır. Denilebilir ki, tarih boyunca toplumları ifsat eden bütün ahlaksızlıkların ve hukuksuzlukların temelinde, yardımlaşmayı reddedip mücadeleyi esas alan bir anlayışın hâkim olmasıdır.

Bediüzzaman,
özellikle
zalim Avrupa
yöneticilerinin
tahrikiyle
gelişme gösteren
günümüz
milliyetçilik
hareketlerine
dikkat çekerek
şöyle diyor:
“Milliyet fikri
bu asırda çok
ileri gitmiş,
özellikle de dessor
Avrupa zalimleri,
parçalayıp
yutsunlar diye bu
fikri Müslümanlar
içinde menfi
bir şekilde
uyandırıyorlar.”

ve merhameti gerektirirken, esaret ve sefaleti sonuç vermiştir. Hâsılı; sınıflar arasında barışın temini ve münasebetin tesisi, ancak ve ancak erkân-ı İslamiyeden olan zekât ve zekâtın yavruları olan sadaka ve gönüllü yardımların toplum tarafından yüksek bir düstur olarak kabul edilmesiyse mümkün olur.

Şüphe yok ki İslamiyet daima mazlumların sığınağı olmuştur. Zekâtın zorunluluğu ve faizin yasaklanması elbette zenginlerin, yoksullar üzerinde kurabilecekleri tahakkümü önlemeye ve bir anlamda zenginleri yoksulların hizmetine yöneltmeye matuftur. Hiç şüphesiz “emeğe saygı” ve “toplumsal dayanışma” sosyal adaletin iki temel unsurudur.

2) Irkçı Yaklaşımlar

Yukarıda da ifade edildiği gibi İslam medeniyetinin, farklı ırklara mensup olanların birbirleriyle olan ilişkilerinde unsuriyet ve milliyet fikri yerine “rabıta-i dinî ve vatani”yi temel aldığı Bediüzzaman’ın sözlerinden anlıyoruz.

Bediüzzaman Hucurat Suresi’nin 13. ayetini tefsir ederken, “Şu ayet-i kerimenin ifade ettiği yüksek hakikat hayat-i ictimaiyeye ait olduğu için, hayat-i ictimaiyeden çekilmek isteyen Yeni Said lisanıyla değil, belki İslamın hayat-i ictimaiyesiyle alakadar olan Eski Said lisanıyla, Kur’an-i Azimüş-Şana bir hizmet maksadıyla ve haksız hücumlara bir siper teşkil etmek fikriyle yazmaya mecbur oldum” diyerek Hucurat Suresi 13. ayetinin, tüm insanlığın ve özellikle Müslümanların toplumsal hayatına baktığını ve Müslümanları bir araya getirmenin temel şartlarına işaret ettiğini ifade ediyor. Ona göre Kur’an’a ait olan her şey çok değerlidir. İnsanların bir kadınla bir erkekten yaratıldıklarını, sonra kavim ve kabilelere ayrıldığını gösteren bu ayetin, dayanışmanın şartlarını ifade etmesi bakımından yüksek bir hakikat ihtiva etmektedir.

Bediüzzaman ayette geçen “*Tearüf*” (tanışma) kelimesinin ifade ettiği mana üzerinde durarak ayet-i kerimenin ifade ettiği *tearüf ve teavün* düsturunun beyanı için özetle şöyle diyor: “Bilindiği gibi bir ordu tugaylara, tugaylar alaylara, alaylar taburlara, taburlar bölüklere, bölükler takımlara ayrılıyor. Bunun amacı, askerlerin değişik yönlerini ve yeteneklerini ortaya koymak ve o yeteneklere göre görev dağılımını yapmaktır. Böylece o ordunun fertleri yardımlaşma prensibiyle gerçek bir görev yerine getirmiş olacaklar ve toplumun sosyal hayatı düşmanın saldırısından korunmuş olacak. Hiç şüphesiz ordunun muhtelif kısımlara ayrılmasından maksat, tugay ve taburların birbirlerine karşı husumet beslemeleri ve kavga etmeleri değildir. Tıpkı bunun gibi, İslam toplumu da kabile, kavim ve gruplara ayrılmış büyük bir ordu hükmündedir. Fakat bu toplumun birliğini ve dayanışmasını gerektiren çok sayıda yönler vardır. Her şeyden önce Yaratıcıları bir, Rezzakları bir, Peygamberleri bir, kabileleri bir, kitapları bir, vatanları bir... Bu kadar birlikler elbette ki kardeşliği, muhabbeti ve dayanışmayı gerektiriyor. Anlaşıyor ki, kabile ve gruplara bölünmüş olmak, şu ayetin ifade ettiği gibi, tanışmak, yardımlaşmak ve dayanışmak içindir, birbirini inkâr etmek ya da birbirleriyle kavga etmek için değildir.”

Kur’an’ın ifade ettiği milliyet fikri hakkındaki görüşlerini bir paragrafta izah eden Bediüzzaman, özellikle zalim Avrupa yöneticilerinin tahrikiyle gelişme gösteren günümüz milliyetçilik hareketlerine dikkat çekerek şöyle diyor: “Milliyet fikri bu asırda çok ileri gitmiş, özellikle de dessor Avrupa zalimleri, parçalayıp yutsunlar diye bu fikri Müslümanlar içinde menfi bir şekilde uyan-

dırıyorlar.” Avrupalıların Müslümanlar içine soktukları bu dehşetli fitnenin asıl amacı, Müslümanların birliğini dağıtmak, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu engellemektir.

3) Hevesat-i Nefsaniyeyi Tatmin Etmek

Toplum içinde yaşayan insanı yardımlaşma ve dayanışma ruhundan uzaklaştıran ve onu sadece nefsinin düşünen bir varlık haline getiren şey, nefsanî arzularını tatmin peşinde koşmasıdır. Bediüzzaman; İslam medeniyetinin sosyal hedefini, hevesat-ı nefsanînin tecavüzatına set çekip ruhu maaliyata (yüksek duygulara) teşvik ve kemalât-ı insaniyeye sevk etmek şeklinde değerlendirir. İnsanın ulaşabileceği en yüksek duygu derecesini de şöyle dile getirmektedir.

“Katiyyen bil ki, hilkatın en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi, iman-ı billâhtır. Ve insanîyetin en âli mertebesi ve beşerîyetin en büyük makamı, iman-ı billâh içindeki marifetullahıdır. Cin ve insanın en parlak saadeti ve en tatlı nimeti, o marifetullah içindeki muhabbetullahıdır. Ve ruh-u beşer için en hâlis sürur ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o muhabbetullah içindeki lezzet-i ruhaniyedir.

Evet, bütün hakikî saadet ve hâlis sürur ve şirin nimet ve sâfi lezzet, elbette marifetullah ve muhabbetullahtır. Onlar, onsuz olamaz. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve seven, nihayetsiz saadete, nimete, envâra, esrara, ya bilkuve veya bilfiil mazhardır. Onu hakikî tanımayan, sevmeyen, nihayetsiz şekavete, âlâma ve evhama mânen ve maddeten müptelâ olur.

Evet, şu perişan dünyada, âvâre nev-i beşer içinde, semeresiz bir hayatta, sahipsiz, hâmisiz bir surette, âciz, miskin bir insan, bütün dünyanın sultanı da olsa kaç para eder? İşte bu âvâre nev-i beşer içinde, bu perişan, fânî dünyada, insan sahibini tanımazsa, mâlikini bulmazsa, ne kadar biçare sergerdan (başıboş) olduğunu herkes anlar. Eğer sahibini bulsa, mâlikini tanırsa, o vakit rahmetine iltica eder, kudretine istinad eder. O vahşetgâh dünya, bir tenezzühgâha döner ve bir ticaretgâh olur.”

Bediüzzaman'ın bu sözlerle ifade etmek istediği şey, Allah'ın kabul edilmemesi halinde, dünyanın sultanı bile olsa insanın hamisiz ve sahipsiz bir şekilde başıboş olarak yaşayacağı, kendisi için her şeyi mubah görmeye başlayacağı ve imandan yoksun bir şekilde, Allah'ı tanımayan bir inkârcı olarak hayat süreceğidir. Küfür ise, insanı gayet aciz bir hayvan derekesine düşürür. Oysa Allah hayvana belli bir program vermiş, bu programı yaşamak üzere dünyaya göndermiştir. Hayvanın, öğrenerek kemale ermek gibi bir sorumluluğu yoktur. İnsan ise, öğrenerek kemale ermek üzere dünyaya gönderilmiş, adeta kendi hayat programını yapmak üzere hayvandan çok farklı duygularla teçhiz edilmiştir. Hiç şüphesiz hayvan statüsünde olan bir insanın topluma faydalı olması, dayanışmayı ve yardımlaşmayı düşünmesi mümkün değildir.

İnsan nefsi, her zaman kötülükleri emreder. Nefsin heveslerine set çeken iman, ruhun yüce duygularla baş başa kalmasını sağlar ve insanı insan eder. Bu durumda insanın, nefsin kötülüklerine mağlup olması kolay olmayacaktır. Nitekim Hz. Yusuf (a.s) şehvet tuzağı ile zindanda kalmak arasında kaldığı zaman, inanının verdiği güçle Allah'a yalvarmış ve şöyle demiştir: “*Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir. Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cabillerden olurum, dedi.*” Buna rağmen Yusuf (a.s) bir tevazu eseri olarak nefse ait bir hakikati da şöyle dile getirmiştir: “*(Bununla beraber) nefsimi temizlemiyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü*

Evet, bütün hakikî saadet ve hâlis sürur ve şirin nimet ve sâfi lezzet, elbette marifetullah ve muhabbetullahtır. Onlar, onsuz olamaz. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve seven, nihayetsiz saadete, nimete, envâra, esrara, ya bilkuve veya bilfiil mazhardır. Onu hakikî tanımayan, sevmeyen, nihayetsiz şekavete, âlâma ve evhama mânen ve maddeten müptelâ olur.

Batı medeniyeti
kuvvete dayanır.
İslam medeniyeti
ise hakka
dayanmaktadır.
Hak duygusunun
adaleti netice
vermesine karşı
kuvvet zulmü
netice veren bir
mahiyete sahiptir.
Batı medeniyeti
menfaati gaye
edinmiş, İslamiyet
ise fazileti ve
Allah rızasını
esas almıştır.
Menfaat menfi
rekabete, çekişme
ve boğuşmaya
sebep olurken
fazilet ve Rıza-i
ilahi ise toplumda
dayanışmayı
netice
vermektedir.

emreder; Rabbim acıyıp korumuş ise o başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.“

Bediüzzaman, imanın kalpte bir yasakçı bıraktığını, dolayısıyla toplum içinde başkasına zarar verecek şekilde kötülük yapmak isteyen bir kimsenin kolay kolay bu kötülüğe cüret edemeyeceğini ifade ederken şöyle der:

“Bir hırsız elini başkasının malına uzattığı dakikada hadd-i şer’inin icrasını hatırlar. Arş-ı İlahîden nazil olan emir hatırına gelir. İmanın verdiği güç ve kalbin kulağıyla, kelâm-ı ezelden gelen ve ‘Hırsız erkeğin ve hırsız kadının da elini kesiniz’ ayetini hissedip işitir gibi iman ve itikadı heyecana ve yüksek hisleri harekete geçer. Ruhun etrafından, vicdanın derin yerlerinden, o hırsızlık meyline hücum gibi bir hâlet-i ruhiye hâsıl olur. Nefis ve hevesten gelen meyelan parçalanır ve çekilir. Çünkü iman, kalpte, kafada daimî bir mânevî yasakçı bıraktığından, fena meyiller histen, nefisten çıktıkça ‘yasaktır’ der, kaçırrı. Evet, insanın fiilleri kalbin ve hissini temayülâtından çıkar. O temayülât, ruhun ihtisasatından ve ihtiyacatından gelir. Ruh ise, iman nuru ile harekete gelir. İyilik ise yapar, kötülük ise kendini çekmeye çalışır. Daha kör hisler onu yanlış yola sevk edip mağlûp etmez.”

Sonuç

Daha önce de ifade edildiği gibi Bediüzzaman, İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasındaki farkları tahlil ederken özetle şöyle diyor:

Batı medeniyeti kuvvete dayanır. İslam medeniyeti ise hakka dayanmaktadır. Hak duygusunun adaleti netice vermesine karşı kuvvet zulmü netice veren bir mahiyete sahiptir. Batı medeniyeti menfaati gaye edinmiş, İslamiyet ise fazileti ve Allah rızasını esas almıştır. Menfaat menfi rekabete, çekişme ve boğuşmaya sebep olurken fazilet ve Rıza-i ilahi ise toplumda dayanışmayı netice vermektedir.

Batı medeniyeti hayatın mücadeleden ve yaşama kavgasından ibaret olduğu prensibine dayanır. İslam medeniyeti ise hayatta yardımlaşma düsturunu esas alan bir tesanüt, bir dayanışma ve birbirinin imdadına yetişme anlayışını netice vermektedir. Batı medeniyeti kitleler arasındaki bağlayıcılık faktörünü, saldırganlığı davet eden ırkçılık ve menfi milliyet olarak kabul etmesine karşı, İslamiyet, bağlayıcı faktör olarak din, sınıf ve vatan ortak noktalarını esas almaktadır.

Batı medeniyeti nefsin gayrimeşru arzularının tatminini ve beşerin zaruri olmayan ihtiyaçlarının arttırılmasını gaye edinmesine karşı, İslamiyet nefsin meşru olmayan arzularına set çekip ruhu yüksek hislere ve kemalata teşvik etmeyi ve ulvi duyguları tatmin etmeyi gaye edinmiştir.

İslam’ın kabul ettiği bu esasların toplumda meydana getirdiği neticeler adalet, ittifak, tesanüt, muhabbet, dayanışma, yardımlaşma, uhuvvet ve barış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hasletler ise, insanı her bakımdan yükselterek iki dünyanın saadetine kavuşturmaktadır.

Özet

Yardımlaşma ve dayanışma sosyal hayatın temel prensiplerindendir. İnsan tabiatı itibariyle medeni ve sosyal bir varlıktır, tek başına yaşayamaz. Dolayısıyla hayatı kendisi gibi insanlarla paylaşmak zorundadır. İşte yardımlaşma ve dayanışma gibi kavramlar insanın sosyal hayatının zaruri bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yazıda yardımlaşma ve dayanışma prensipleri Risale-i Nur'un medeniyet anlayışı çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Kuran Medeniyeti, Batı Medeniyeti, sosyal hayat, yardımlaşma, dayanışma

Abstract:

Assistance and cooperation are two of basic principles in social life. Man by nature is a civil and social being and cannot live alone. Therefore man has to share life with other men. Assistance and cooperation are concepts resulting obligatorily from social life of man. In this paper the principles of assistance and cooperation will be dealt with in the framework of the understanding of civilization of Risale-i Nur.

Key Words:

Quranic civilization, Western civilization, social life, assistance, cooperation